

NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer 4 ggr/år. Nr 1/2005

Programförklaring

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden ideell förening. Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle. Att upptäcka tillsammans är vår grundidé. I FNSiN möts människor med allchanda intressen.

Vi arrangerar EXKURSIONER till intressanta områden. Minst en gång om året gör vi en resa till Gotska Sandön. Vi har också besökt Bornholm, Åland svenska och norska fjäll-trakter samt svenska skärgårdar. Vi har paddlat kanot i Bergslagen, Sörmland och Uppland där vi kunnat studera fauna, flora arkeologi och kulturhistoria. Vi har skådat fåglar i Halland och cyklat i Skåne. Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm, tranbär på Häl-singemyrar och havtorn vid Ålands hav. På vintrarna åker vi skidor och skridskor tillsammans.

Vi arrangerar EXPEDITIONER till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland, Hebriderna, Estland samt Newfoundland och Labrador är några av de områden som vi har besökt. Varje resa förbereds genom studiecirklar och redovisas i artikel- eller bokform.

Vi arrangerar STUDIECIRKLAR. Några ämnen har varit skärgården, energi, fjällkunskap, ortnamn, foto, modern isländska, danska, geologi och meteorologi. Föreningen har samarbetsavtal med Studieförbundet Vuxenskolan. Dessutom gör vi intressanta STUDIE-BESÖK. Genom åren har vi t ex besökt

rovfågelsrehabiliteringen, ett sötvattenslaboratorium, Rymdbolaget och Riksmuseets verkstäder.

Vi arrangerar FÖREDRAG i aktuella eller historiska ämnen. Aktuella teman kan vara ekologisk hushållning, regnskogarna och miljöjournalistik. Historiska ämnen har bl a berört Vendeltiden, Kristian II och kvinnorna kring honom, häxprocesserna och ekologiska insikter i Eddan. Ofta berättar långväga resenärer till sina egna bilder om sina upplevelser runtom i världen.

Vi agerar MILJÖPOLITISKT och deltar i vården av KULTURARVET, Nedre Dalälven, Tyresta-Åva och Järvafältet är några av de områden som vi har engagerat oss för. FNSiN tillhör Förbundet för Ekoparken. Vi har genom avtal med Runverket åtagit oss fadderskap för en runsten som vi vårdar.

Vi samarbetar också med Föreningen i Norden i ämnen som direkt rör Norden.

Som du ser har FNSiN en mångsidig karaktär där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmor vi inte bort att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang. Resor och utflykter genomförs till låga självkostnadspriser.

Som medlem får du dessutom medlemsskriften NOS, med kvartalsprogram och intressanta artiklar.

FNSiN

Föreningen
Natur och Samhälle i Norden

Föreningens adress
c/o Erik Elvers, Illerstigen 28
170 71 Solna
E-post: fnsin@algonet.se
Hemsida: www.algonet.se/~fnsin

Postgiro:
67 01 50-2 Medlemsavgifter och
beställning av skrifter

Ansvarig utgivare:
Anders Schärström
Kometvägen 49, 183 48 Täby
08-758 30 03(b), 08-566 136 55(a)

Nästa NOS: april 2005

Material till NOS skickas till:
Pia Eriksson
Vipphavrevägen 12, 178 35 Ekerö
08-560 330 27(b)
info@erikssonkonsult.se
Manusstopp mars

NOS har ISSN: 0348-7970

FNSiN Funktionärer 2005

Styrelse:

Ordförande

Anders Schärström
Kometvägen 49
183 48 Täby
08-758 30 03(b), 08-566 136 55(a)

Vice ordförande

Pia Eriksson
Vipphavrevägen 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27(b)

Sekreterare

Örjan Ericsson
Stenbocksvägen 4
141 33 Huddinge
08-711 74 92(b)

Kassör

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88(b)

Övriga ledamöter

Ola Eriksson
Vipphavrevägen 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b)

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40 nb
167 67 Bromma
08-25 03 35 (b)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Soili Bisi Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
Tfn 08-19 12 52

Bo Zachrisson
Birkagatan 2
113 36 Stockholm
08-31 02 33

Marie-Louise Reinius
Kristinebergs strand 27
112 52 Stockholm

Programkommitté

Björn Eriksson
Bygatan 19
171 49 Solna
08-795 64 89 (b), 08-764 99 31 (a)

Henrik Hansson
Klippgatan 8C, 4tr
171 47 Solna
08-730 31 56, 070-603 42 61

Marie-Louise Reinius
(se ovan)

Kaj Valtersson
(se ovan)

Kontaktpersoner

FNSiN - Höga kusten

Lena Hermansson
Svanö 35
872 93 Lunde
0612-303 50 (b)

FNSiN - Uppland

Sven A Nyberg
Valthornsvägen 31
752 50 Uppsala

FNSiN - Värmland

Lena Sewall
Älvrosgratan 4
654 61 Karlstad
054-18 68 75 (b)

FNSiN - Östergötland

Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 Åby
011-631 69 (b), 011-19 11 25 (a)

Medlemsavgiften 2005

Fullbetalande medlem	140 kr
Ny dito efter 1/7	70 kr
Familjemedlem	35 kr
Betala till postgiro 67 01 50-2	

Gott 2005, medlemmar och andra NOS-läsare!

Årsskiftet brukar provocera fram funderingar kring tidens gång – återblickar och framåtblickar – som om det inte vore möjligt när som helst. Årtal brukar locka fram tankar om jubileer – att det är 50, 150 eller 375 år sedan något särskilt hände. Det gäller förstås att kunna historien, eller, som en kumpan en gång uttryckte det: Jag kan massor av årtal – men jag vet inte vad som hände de åren!

Vi som intresserar oss för Norden kan i alla fall ta 2005 som ett jubileumsår i minst två avseenden och räkna med att bli påmind om dessa under årets gång. För det första är det 200 år sedan H C Andersen föddes och för det andra är det hundra år sedan unionen mellan Norge och Sverige upplöstes. Var övertygade om att det blir föredrag och andra arrangemang med anledning av detta. Något syns redan i det kvartalsprogram som ingår i denna NOS.

Apropå kreativa danskar måste jag erinra om att det även är 100 år sedan Piet Hein föddes. Den omständigheten borde ge oss en anledning att rikta uppmärksamheten på hans gärning som underfundig diktare och formgivare. Jag lär nog återkomma till det.

Det finns också en benägenhet att utse vissa år till temaår för att rikta uppmärksamheten på en eller annan viktig angelägenhet. I själva verket finns det nog så många värdiga teman att de måste samsas om samma år. Jag har snappat upp att 2006 (!) var tänkt att bli internationellt geologiår – samt att man skulle börja så smått med tematiska evenemang redan under 2005 och fortsätta med sådana under 2007. Nu verkar det som om det geologiska året blir en aning försenat, men det behöver inte hindra oss i FNSiN att tjuvstarta. Vi har alltså planer på att uppmärksamma olika infallsvinklar på geologi.

Nytt år innebär också alltsomoftast nyordningar, inte minst därför att de som bestämmer kommer fram till att någonting bör ändras. Som ni väl har lagt märke till har Riksdagen behagat utnämna den 6 juni till allmän helgdag – och samtidigt avskaffat Annandag Pingst som helgdag. Konsekvenserna av detta är omvälvande för FNSiN! Genom föreningens hela existens har det varit tradition att just över pingsten fara till Gotska sandön. Och alla som varit där vet ju att man behöver minst tre dagar för att till fullo uppleva ön. Just detta första år med nyordningen slumpar det sig så att den nya helgdagen infaller en måndag och därmed kan man få tre lediga dagar i följd, liksom förut vid pingst. Hur vi ska göra framöver får vi fundera över. Som vår förträfflige kassör, tillika sandöresesamordnare, Erik Elvers uttryckte saken: det finns för få FNSiN-medlemmar i Riksdagen! Ja, världen skulle kanske se annorlunda ut i flera avseenden om vi hade mer att säga till om. Vi har inte ens fått det här förslaget på remiss! Men, men – vi anpassar oss till denna nyordning, liksom föreningen under drygt trettio år har anpassat sig till andra förändringar utan att tumma på centrala intressen och värderingar. Utomstående och nytillkomna medlemmar kan kanske ha svårt att omedelbar upptäcka mönstret –

men det beror på vår mångfald och flexibilitet. Vi spänner över både natur och samhälle – och bara det räcker ett bra tag. Nordliga trakter står förvisso i centrum, men enligt stadgarna omfattar vårt intresseområde även länder med historisk eller aktuell anknytning till länderna i Norden. Vi har gärna specialister som gästföredragshållare, men FNSiN är alltså en kamratförening, där vi kan umgås och trivas i det lilla formatet, där medlemmar ibland opretentiöst berättar om sina äventyr och där vi upptäcker tillsammans!

Vi kan se tillbaka på ett år med flera framgångar. Vi har i alla fall nästan hållit medlemsantalet konstant. Vi har gett ut en bok – De Goda Ogräsen – som har blivit en försäljningssuccé. Vi har dels på egen hand, dels tillsammans med Vuxenskolan och Norden i Fokus genomfört flera föredrag som lockat många eller åtminstone mycket intresserade åhörare. Och det ser ut som om vi ska kunna fortsätta ett bra tag till. God fortsättning!

Anders Schærström

Som har ny e-postadress: anders.schaerstrom@telia.com
(Det blev nödvändigt efter par månaders upprepade störningar och totalavbrott, då meddelanden bromsades eller helt försvann. Det drabbade förstås också kommunikationer inom föreningen.)

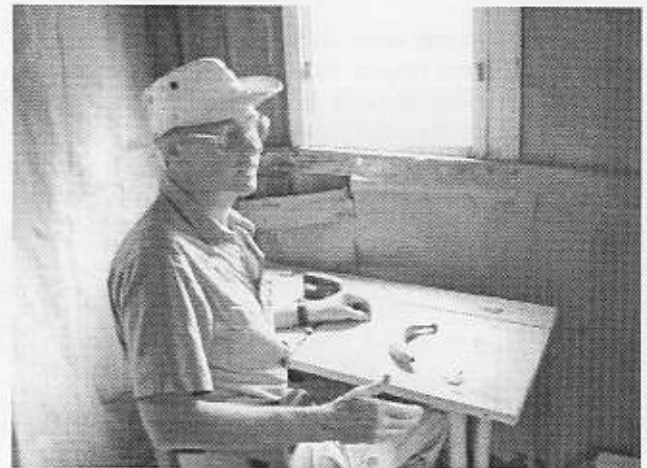

Foto: Björn Eriksson

Omslagsbild: Häst
Baksida: Ballongtur

Foto Björn Eriksson
Foto Ola Eriksson

Från potatisbacke till fjällbotanisk trädgård

En pärla i fjällvärlden är Vindelfjällen. På ca en vecka kan man gå från Ammarnäs till Hemavan och då uppleva en skiftande natur med kalvfjäll, björkskog och glaciärer. Leden erbjuder fjällstugor med lagom dagsetapper.

Vi började i Ammarnäs med att där titta på potatisodlingen på en stor kulle i byn. Det är en gammal tradition att odla potatis i söderslutningen. Kyrkstallar, hembygdsgränd och sameslöjd är andra attraktioner.

Till den första stugan, Aigert, är det ca 8 km. Det är frodig grönska med stormhatt, orkideer och smörbollar. Snart når vi kalvfjället och efter ytterligare några kilometer möter stugvärden. Efter en stund landar en helikopter och släpper av två personer med packning. De har lämnat bilen i Hemavan och går tillbaka över fjället.

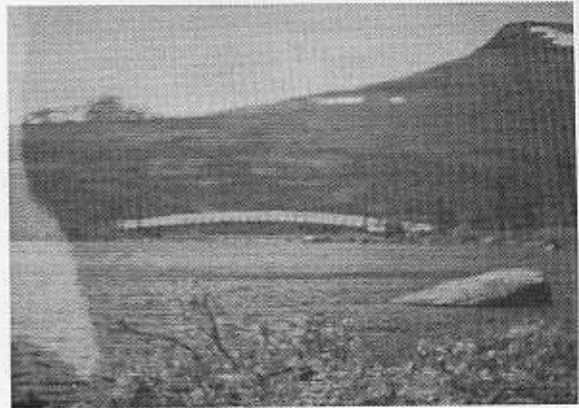
Från omgivningarna kan man blicka ned över Tjulträsk, där erbjuds båttransport från Ammarnäs och in i fjällvärden, man kan på så sätt nå Servestugan redan första dagen. Åt andra hållet står Sytertoppen 1768 meter över havet. På kvällen blir det fika tillsammans med stugvärden, en gammal orienterare som varit stugvärd i ca 10 år. Hon känner sig hemma i Aigert. Det visar sig att hon tidigare varit stugvärd i Padjelanta, vi måste ha träffats där vid en tidigare vandring på 90-talet.

Nästa dag fortsätter turen till Servestugan, en sträcka på 19 km och turens längsta. På stigen springer en fjällripa före ett stycke och försöker avleda vår uppmärksamhet från boet. Som högst är vi uppe på 1100 m och där växer isranunkel. I lägre terräng blommar tjärblomster och humleblomster. På en fjällsluttning finns det ett område med många svarta döda björkar. Det visar sig att björkmätarlarven härjat där några år tidigare. Väl framme vid stugan blir det ett uppfriskande bad i jokken tillsammans med knotten. De sätter sina spår på kroppen för flera dagar framåt.

Turen går vidare till Tärnasjöstugan, halvvägs dit kommer stugvärden joggande för att äta lunch i Servestugan. Hon hejar glatt och säger att hon är tillbaka klockan sju. Hela dagen har vi Sytertoppen i blickfånget. Vi går och undrar om det blir färsk fisk till middag, vilket nästan utlovats. Det visar sig stämna, efter en stund vid stugan dyker båtföraren upp. Han är lite allt i allo. Kör båt över Tärnasjön, fiskar och hjälper till med reparationer på leder. På kvällen underhåller han i stugan med diverse historier. Rödningen avnjuts tillsammans med potatismos och färsk lök. Stugvärden stiger punktligt in kl. sju efter att ha avverkat 2x15 km tur och retur.

Någon båttur på Tärnasjön blir det inte för det blåser för mycket. I stället går vi längs med sjön ner till broarna. Leden går här i björkskog och det är tur att det blåser för annars skulle det vara olidligt med mygg och knott. I dag är det behaglig svalka och lättvandrat utan någon

stigning. Ljungpiparens ödesmättade läte hörs på myren, annars är det tyst. Mellan öarna i södra änden av sjön finns ett system med broar. Det består av 4 hängbroar och några fasta broar. Torrskodda och trygga tar vi oss över. Det är ett gediget arbete med förankringar och stenkistor, allt för att de inte ska slitas med av stormar och vårfloed. De sista kilometrarna går sedan leden uppför mot Syterstugan.

Utsikten från Sytertoppen gör mödan värd att ta sig upp. Det är några timmars vandring och rejäla stigningar. En bit upp växer det gott om isranunkel mellan stenarna. Det är otroligt att den klarar sig i den magra terrängen. På vägen tillbaka gör vi en avstickare mot Syterglaciären. Det grönbå vattnet i sjön som glaciären doppar sig i är fascinerande, runtomkring är det stora stenblock. Just när vi vänder om dundrar det till. Det låter som åska, men det är isblock som kalvar ner i sjön från glaciären.

Efter två nätter i Syterstugan fortsätter vi till Viterskalet. Vi vandrar i en mäktig dalgång. När det är några kilometer kvar börjar det regna, veckans första regn! Vi passerar leden upp mot Sytertoppen. Även från det här hållet är det möjligt att ta sig upp, men det ser betydligt brantare ut.

Ner mot Hemavan blickar vi ner i dalgången och in mot Norge. Det är möjligt att ta lift ner till centrala byn och på så sätt tjäna några km. Vi bestämmer oss dock för att vandra. Leden för oss till den fjällbotaniska trädgården där det växer ca 500 arter. Av dessa växer 200 på sina naturliga växplatser med skyltar nerstuckna. De övriga 300 har man planterat i timrade stenkistor runt en ås. Efter rundvandring i trädgården avslutar vi med en utmärkt fisksoppa på Hemavans Vårdshus.

Berit Goldstein

La fuga de San Martin

Ordet fuga känner vi igen från musiken – det betyder flykt. Även på spanska. San Martín är en helige Martin av Tours, han med gässen, som införde munkväsendet i Frankrike på 300-talet och blev Frankrikes skyddshelgon. Vad har han med La Palma att göra?

Kastanjerna! Martins, eller Mårtens, dag är den elfte november, och då är kastanjerna mogna. På den gamla fattiga tiden kom hungersvackan på hösten på de här breddgraderna. Potatisen var slut, ja, nästan all mat var slut efter den långa, heta sommaren, och det skulle dröja länge innan den nya potatisen kunde skördas. Men då mognade kastanjerna. Inte bara människor tycker om kastanjer: kaniner och grisar och getter älskar dem. Om det är en god vinter med mycket regn finns det svamp också, blodriskor och trattkremlor ("men de är inget goda, dem åt vi för att äta") och 'nacidas' (Rhizopogon, växer inte i Europa). Och så kom man igenom hösten.

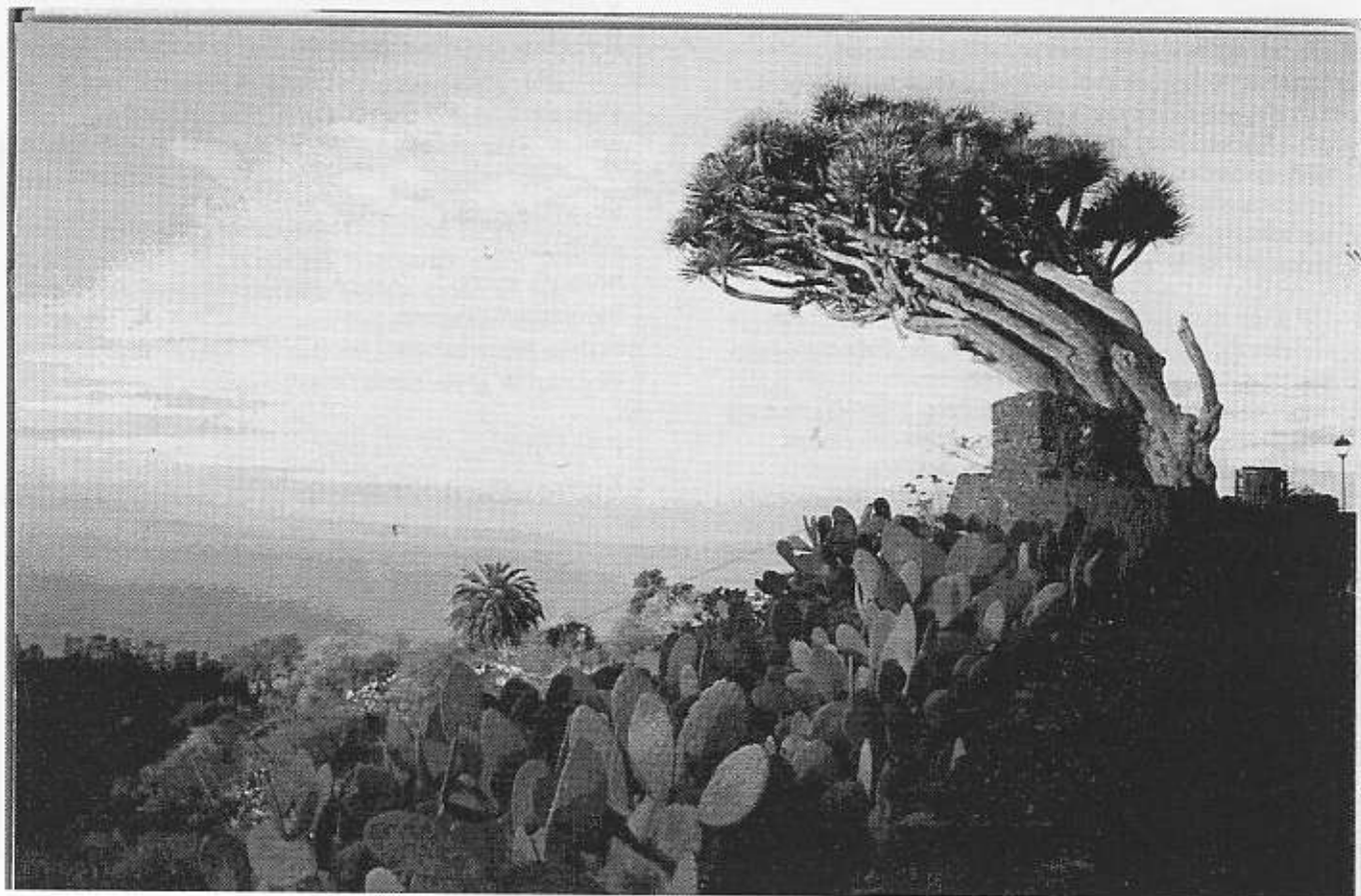
Numera kan man vattna på sommaren och får tre potatisskördar om året. Det finns ingen hungervecka längre. Man kan äta riktig mat hela året, och ingen behöver äta svamp. Nacidas förstås, de smakar som kött men sällan något annat. Men kastanjer äter man fortfarande. San Martín är ingen riktig helgdag, folk borde gå till jobbet som vanligt, och barnen borde gå till

skolan. Det gör de också, men bara för att träffas. Med gitarrer, och de äldre med en vinflaska gömd under jackan. Sen går de ut i skogen. Lärarna stannar en timme för att visa upp sig, sen drar de också ut i skogen eller till någon vinbodega i skogsbrynet. Alla plockar kastanjer. Glänsande bruna, runda, ligger de där i sina taggiga höljen som sticks så svårt i fingrarna, bland torra löv och spirande gräs. Så gör man en liten eld och rostar kastanjerna. Bryter en kvist och trär upp nacidas på den, kanske med några bitar späck emellan, och halstrar dem över elden. Om man ger sig ut på vägarna den här dagen ser man överallt rök från små eldar i skogen. När vinet har sjunkit till den nivån att folk börjar sjunga Dice que se va, dice que se va para la Gomera – han säger att han skall resa, han säger att han skall resa till Gomera – då vet man att det är dags att packa ihop och gå hem.

Fuga betyder flykt. Det är helt enkelt en dag när man skolkar. Nyligen fick vi höra att en del rektorer ger ungarna ledigt istället för att beskärma sig. Men då är ju halva nöjet borta, sa sonen, som var med.

Ingegerd Hosinsky

Foto Anders Schaerström

Brev från La Palma

I anledning av Anders Schærströms Att trola med en lapp.

Majgull Axelsson är en av våra bästa författare. Nu läser jag i mitt fackförbunds tidning ST Press att hon har tilldelats ST:s arbetslivspris. Det är hon värd.

För något år sedan var jag och hälsade på bekanta längre söderut på ön. När jag skulle gå sa Patricia till sin man: Glöm inte att ta med sopsäckarna till tippen. Jag har städat ur garderoberna. Fåse, sa jag. Två sopsäckar fulla med kläder, fullt användbara och moderna, en del knappt använda, andra inte alls. Aldrig i livet, det där tar jag hand om.

Nästa gång jag kom dit, var det två nya säckar. Inte så mycket kläder den här gången, utan skor och handväskor. En del skor var inte alls använda, det ser man ju på sulan, och några av handväskorna nog inte heller. Läder, god kvalitet. De hade säkert kostat sina modiga slantar.

Jag ringde till Röda Korset. Nej, de samlar inte in kläder. Det tar för mycket tid och kraft. Men vi är välkomna att skänka pengar, som de kan köpa kläder för på platsen. Jag har inga pengar att skänka bort, utom någon gång i nöd rakt framför ögonen. Men vad skall jag ta mig till med allt detta?

Att ge bort något här i byn är inte att tänka på. Spanien har högkonjunktur och folk är litet nyrika, och det är en skam att ärva kläder. En del tog vi hand om själva, min svärdotter, en väninna och jag. Vi byter med varandra, syr och syr om, ändrar och snörper, handlar på loppmarknader och i andra hand. Det har jag gjort i hela mitt liv, och det har varken berövat mig min hälsa eller mina vänner. Det viktigaste är ju inte att kläderna är nya eller dyra eller har ett visst märke, utan att de är sydda i naturmaterial och är snygga och sitter bra. Men det är nio kartonger kvar! Inte tänker jag slänga dem! Tills vidare får de stå under strykbordet i vävkammaren.

Det är ett moraliskt fel bakom allt detta. Kläderna är alldeles för billiga! Det är omodernt att vårda dem. Jag känner människor som hellre köper nya byxor när dragkedjan går sönder än att laga dem. Eller låta mig byta dragkedjan, jag är bra på det. Köpa och slänga. Råvarukostnaden är ringa numera, utan den stora kostnaden är arbetet. Därför sys kläderna i fattiga länder,

oftast av barnarbetare som lever under slavliknande förhållanden.

Majgull Axelsson har skrivit en bok som heter Långt borta från Nifelhem. En väninna skickade den. Det är en gräslik bok, som ställer hela problematiken på sin spets. Läs den! Den handlar om vårt moraliska ansvar inför våra medmänniskor och jordens resurser.

En av Patricias klänningar klippte jag av under ärmarna och gjorde en lång modern kjol av. Jackan som hennes äldsta dotter använde en enda gång är perfekt till, i en ljuvlig, lavendelblå färg. Ett par toppar som passar till hade jag redan. Min egen gamla fina, blåmönstrade klänning var alldeles utsliten på livet. Den klippte jag av och gjorde till kjol, också perfekt till jackan. Den enda nya klänningen i våras sydde jag av ett vackert gardintyg till ett bröllop, och sen använde jag den till byfesten. I övrigt har jag gott om gamla halvdana kläder att slita ut i trädgården och i skogen, innan de blir puts- eller vävtrasor.

När jag var mycket ung, tyckte jag att det var förargligt att gå i omsydda och avlagda kläder. Det tycker jag inte längre. Nu sätter jag näsan i vädret och säger: Jag är ekolog.

Ingegerd Hosinsky

FNSIN:s BILLIGA FÄLTPROVIANT

Köttsoffa	15 kr/påse
Kyckling potatis grönsaker	20 kr/påse

samt de från Blå Band inskaffade

kycklinggryta grönsaker	28
sjömansbiff	28
höns ris curry	28
kalops/potatisgryta	28
skinka pasta banan	28
vegetarisk gryta banan curry	28

Porto tillkommer vid postleverans.

Kontaktperson Erik Elvers (hemtelefon 08-858488)

Den lilla ekologin

Svar till Anders Schærström.

Avlagda T-shirts blir bra putstrasor. Men det är ett tøjbart och lättarbetat material, och lämpar sig utmärkt till virkade småmattor och stolsdynor. Man klipper remsor ca 4 cm breda, beroende på kvalitet och ledd (remsor klippta på tvären törper sig mer och då måste man klippa litet bredare) Det är ett trevligt handarbete under sommaren när man kan sitta ute, för det blir damm och småskräp under klippningen. Det spar arbete att klippa en enda lång remsa, dvs klippa runt i hörnen, men kvalitén på det färdiga arbetet blir bättre om man klipper raka remsor och klipper av ändarna snett, och sedan syr ihop dem på symaskinen med den minsta zig-zagen. Det blir en tøjbar söm som inte märks efteråt. Man kan naturligtvis sy ihop remsorna för hand också, men det fordrar både tålmod och tid. Virknålen måste vara rätt grov, nr 5½ eller 6.

Man lägger upp 6 maskor, sluter till en ring, och virkar varje maska dubbelt: först i en maskbåge, sen i båda. Sedan börjar man räkna varven. Första varvet: en maska, en dubbel osv. Andra varvet: två maskor, en dubbel. Tredje varvet: tre maskor, en dubbel osv. Tio eller elva varv är lagom till en vanlig stolsits.

Man kan naturligtvis virka av tygtrasor också, men de är stumma och oerhört arbetsamma för händerna.

Det är lika roligt att virka stolsdynor som att väva trasmattor. Men trasmattor kräver en vävstol, och man kan inte ta med sig arbetet ut. Förutom glädjen i att göra något nytt av material som annars skulle gå till spillo, ligger det också en glädje i att sätta ihop färgerna vackert. Stolarna på min terrass har blåa sitsar, vaxduken på bordet är blå, och jag har mycket blåa blommor där. Där har jag dynor med blåa och violetta ränder. Köksstolarna är gröna, och där blir det dynor i gröna nyanser.

Hemslöjden säljer trasmattor. De brukar ha vävare ute i bygderna, som säkert blir tacksamma för trasor. Men det måste vara bomull – om man blandar material, blir resultatet inte bra. Trikatrasor kan man lägga in som en mönsterrand men inte blanda med tygtrasor, för de uppför sig helt annorlunda i vävstolen.

Mattorna slukar väldiga mängder trasor. Det är bra att väva mattor. Ju hårdare man slår, desto bättre blir de, och man blir av med aggressioner. Det är bättre att slå trasmattor än att slå sina barn!

Studieförbunden brukar erbjuda kurser i vävning. Gå på en kurs! Det är så roligt att väva, och när jag sitter där på vävpallen, är jag inte ensam. Stenåldersmormorsmor sitter bredvid mig och mår så bra.

Ingegerd Hosinsky

Det stora lyftet, gässkådning vid Tåkern

På lördagsmorgonen startade tio personer i två bilar mot Östergötlands främsta fågelsjö. Efter att ha inkvarterat oss på Tåkerns Fältstation användes eftermiddagen till att rekognosera i trakten. Den avslutades med att vi i solnedgången beundrade Rökstenens runor (800-talet) medan Röks kyrka (1800-talet) klämtade helgmålsringning. En mäktig upplevelse (2000-talet).

Vid soluppgången på söndagen gick vi ut för att uppleva "det stora lyftet" som är när gässen flyger från nattens vila på Tåkerns vatten ut till matplatserna på fälten omkring. Veckor före vårt besök hade man räknat till 8000 sädgäss och 8000 grågäss. Två veckor efter oss hade sädgässen ökat medan grågässen minskat i antal, så vi hade prickat in tidpunkten väl. Vi såg och hörde(!) gäss och tranor som lämnade sjön i mer eller mindre välformade plogar. Uppskattningsvis var det tusen fåglar som flög över oss. Nu var de utspridda över såväl tid som rum, så viss besvikelse bland några som förväntat sig mer. Gässen och tranorna kompletterades av enormt stora flockar med tofsvipor.

När solen börjat värma for vi till Glånästornet vid Tåkerns södra sida. Men vinden vid sjön gjorde att det kändes ännu kallare än vid soluppgången på de vindstilla fälten. Från tornet utgår varje söndag under säsongen en naturguidning. Turen går genom strandskog, på betesäng och på bryggor ut i vassen. Vi hade en fascinerande guide som förutom naturfakta berättade om kopplingen mellan natur och samhälle kring fågelsjön. Det är en kulturbygd, så sjön och dess närområde är starkt påverkade av människorna. Tex förbjöds 1975 konstgödsling på strandängarna och nu, nästan 30 år senare, syns fortfarande stor skillnad mellan de ångar som gödslades före förbudet och de som redan tidigare sluppit konstgödsel. Men om inte ångarna betas så växer de igen och täcks med skog, vilket kan ses närmast kring tornet. En tredje naturtyp uppstår när man istället för att låta beta ången slår den efter blomningstiden. Då kan man här på Östergötlands kalkrika jord få en orkidéäng. Nu i oktober fanns förstås inga blommande orkidéer, vi fick nöja oss med torkade rester från sommaren. Guidningen var helt i FNSiNs anda och rekommenderas till den som har vägarna förbi

På hemvägen stannade vi till för att njuta av hållristningarna vid Himmelstalund utanför Norrköping. Det är Nordens figurrikaste hållristningslokal med ca 1660 kända figurer bl a jaktscener, björnspar och skepp. De är utförda under bronsåldern som inföll för ca 3000 år sedan. Så jämfört med dessa ristningarna är Rökstenen med sina texter rena moderniteten. Vid hållristningarna rastade en enorm flock med vitkindade gäss. När de jagades upp av en hund dånade luften av vingslag och hela himlen förmörkades. En mycket stark upplevelse som i intensitet överglänste Tåkernlyftet, även om totala antalet fåglar vid Tåkern var större.

Hans Kvarneby

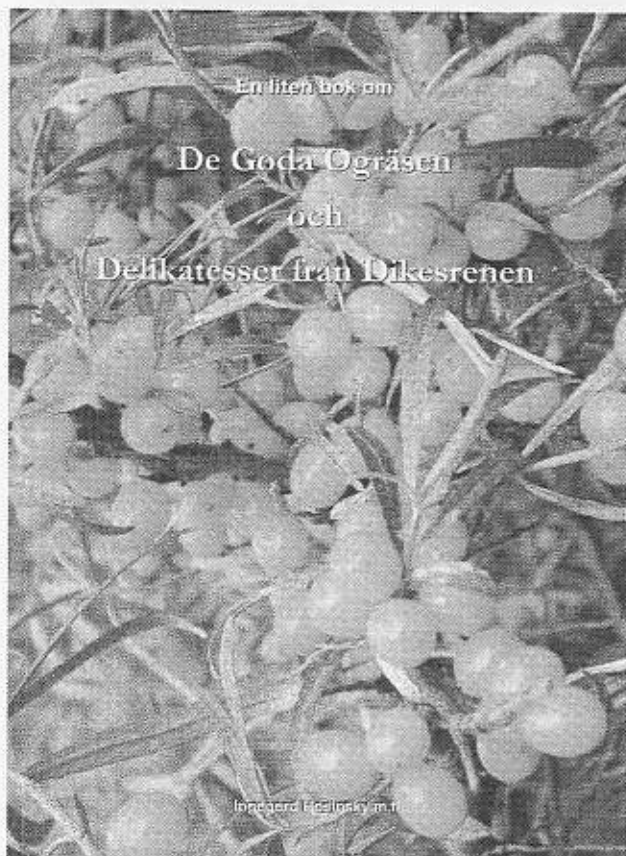

Böcker

Snart är det vår!

Passa på att skaffa FNSiNs senaste bok, full med upplysningar och recept om vad man kan laga av vilda växters blommor, bär, blad, stjälkar och rötter:

Du har väl sett, att FNSiN gett ut en ny bok – Ingegerd Hosinsky's innehållsrika, trivsamma, kunniga och användbara presentation av ett hundratal mer eller mindre försummade växter som kan användas i matlagningen.

Boken innehåller presentationer av ett hundratal växter med kulturhistoriska noteringar samt ett hundratal recept på sallader, saft, sylt, bröd, stuvning, soppa mm.

Boken har fina pennteckningar av Soili Bisi Ström.

Medlemspris 75 kr. (100 kronor för icke-medlemmar. I bokhandeln ca 150 kronor). Portokostnad tillkommer. 128 sidor. Format A5. ISBN 9-85586-08-0. Utgiven i maj 2004.

Recensenter om De Goda Ogräsen:

Detta är en bok som knappast är skriven att läsas från pärm till pärm ... utan snarare ska ses som en uppslagsbok i det lilla formatet. ... Jag föreställer mig att boken kan bli en liten guldgruva för att bredda och konkretisera biologiundervisningen om vilda växter liksom att vara en tillgång för undervisningen i hemkunskap. (Lars Ljunggren i *Biologen* 3/2004)

En till det yttre anspråkslösa bok med rolig information för den växt- och matnyfikne. (Annika Ågren i *Sydsvenskan*, 25 augusti 2004)

Och vem säger nej till "lövsprickningsstuvning"?! (Cajsa Stenmark i *Vi* nr 17, 2004)

Från (*Flora Nordica*) till .. Linnés blomsterur ... löper en spröd men glödgad tråd tillbaka till Linné. Ett par andra enkla men innehållsrika böcker vill jag knyta ihop med samma tråd: *De Goda Ogräsen* och *Delikatesser från Dikesrenen*, ... Läs, odla, skörda, njut – av såväl det tuktade som det vilda! (Eva-Lena Neiman i *Sveriges Natur* 4/2004)

FNSiN bokpriser

	normal	medlem
De goda ogräsen	100	75
Estland	90	65
G Sandön	100	75
Island 77	25	15
Kall ökensand	100	60
Tyresta	20	10

Porto tillkommer

Beställ genom Eva Innings, Folkparksvägen 160, 6 tr, 126 39 Hägersten. E-post: lars.innings@ebox.tninet.se, tfn: 08-774 12 53.

? ? ? ? ? ? ?

HUR GICK DET

? ? ? ? ? ? ?

2004-09-28

Dansk musik

Musikforskaren och kontrabasisten Carl Engfors berättade för en kunnig och engagerad publik (17 personer, men bara ett fåtal från FNSiN) om fem storheter i den danska musikhistorien – ”den danska musikens fader” Frederik Kuhlau, ”Nordens Strauss” H C Lumbye, den nationalromantiske fiolbygggarsonen N W Gade, Carl Nielsen som väl är mest känd för ”Dimman lättar” – vilket i själva verket syftar på det tillfälle då södra Jylland återfördes till Danmark – samt den moderne Per Nørgaard. /Anders S

2004-10-13

Nordiska spår i södra Afrika

De historieforskande, Afrika-specialiserade journalisterna Marika Griehsel och Christer Blomstrand gästade oss på Etnografiska en oktoberkväll. Med stor entusiasm berättade om hur de var för sig av tillfälligheter kommit nordiska utvandrare till Sydafrika på spåren och sedan systematiskt tagit reda på allt mer tills materialet blivit en TV-film och en utställning. Den förste svensken kom till södra Afrika redan i mitten av 1600-talet. Omkring 100 år senare råkade Linné-lärlingarna Sparrman och Thunberg stöta ihop där. På 1800-talet började utvandringen på allvar: bryggare och andra näringsidkare, äventyrare som sökte guld och diamanter, missionärer ... Under boerkriget stred 67 svenskar på boersidan och 42 på den brittiska sidan. Sydafrika engagerar och föredraget övergick i ett samtal som kunde ha hållit på mycket längre, om inte museet stängt klockan 20 ...

Vi var 28 åhörare, varav 8 från FNSiN. Den här kvällen skulle ha förtjänat en mycket större publik. /Anders S

2004-11-13

Runstenar i Vallentuna

I härlig höstsol var vi nio historieintresserade medlemmar som vandrade från den ena runstenen alternativt runhällen mäktigare än den andra.

Erik Elvers var vår sakkunnige guide och han hjälpte oss att avläsa stenarna. Oftast var stenarna eller hällarna strategiskt placerade och i den låga röda höstsolen var landskapet förtrollande vackert. Agneta hade stativkikaren med och tack vare henne fick vi se flockar med både sidensvansar och grönfinkar och även en domherre fick vi in i kikaren. När vi kom fram till Vallentuna centrum hade solen redan gått ner och det kändes i benen att vi hade varit på vandring hela dagen. Tack Erik för en underbar dag!

Eva Innings

2004-12-09

Hej!

Nedan följer en glimt från årets julstuga:

Årets julstuga ägde mycket överraskande rum i Vuxenskolans lokaler på Hantverkargatan. Lokaler som visade sig fungera utmärkt. Vi ca 25 personer avnjöt glögg, lussebullar, gröt m.m. under ivriga diskussioner om allt möjligt. Avslutningsvis fick vi höra Anders läsa föreningens julevangelium om mumintrollens julfirande. Så nu funderar vi alla som var med, på vilken julmat vi ska laga till julen. För den ska ju ha mat har vi lärt oss!

Tack för en trevlig kväll

Berit Goldstein

PROGRAM VINTER OCH VÅR 2005

Iskallt uppdrag – på djupet i Arktis

Tisdag 1 februari klockan 18.00
Norden i Fokus Hantverkargatan 33

De stora isarna spelar en viktig roll för balansen i jordens ekosystem. Vi känner till växthuseffekten och den globala uppvärmningen som skulle kunna smälta isarna och dränka låglänta öar och kuster, också i Norden. Många klimatforskare menar, att det perspektivet är realistiskt, men andra hävdar att det åtminstone saknas bevis. Kanske är det i stället en ny istid som är oundviklig. Ingen vet säkert, men långt i norr, djupt under isytan finns information om 50 miljoner års klimatförändringar och tack vare den skulle vi bättre kunna förstå vad som styr klimatet. I somras genomfördes en internationell expedition för att hämta den informationen. Det svenska borrhoppet Vidar Viking fick utföra själva bormingen, men i den riskabla miljön krävdes skydd av ytterligare två isbrytare, en rysk och en svensk. Med i besättningen var *Erik Zetterberg*, till vardags NT-lärare på gymnasiet i Järfälla. I kväll berättar han om expeditionen och några av dess många höjdpunkter - isbjörnar, borming, isbrytning och spännande forskningsresultat.

Föranmälan **senast den 17 januari** till Studieförbundet Vuxenskolan 08- 693 03 90.

Pris: 50:-. (40:- för medlemmar i FNSiN och Föreningen Norden). Samarrangemang med Norden i Fokus och Vuxenskolan

Studiecirkel om Litauen.

I Vuxenskolas regi

Cirkeln startar torsdag den 3 februari kl 18.00 och går inalles 5 ggr men var tredje vecka. Ledare är Sophie L.-Kielbowska.

Litauen är som bekant en av de nyaste EU-medlemmarna men för många ännu ett okänt land. Ändå har det har en lång historia och många bindningar till Sverige. Detta har vi uppmärksammat med ett par föredrag under 2004 och inom FNSiN utvecklar vi planer på en resa till Litauen.

Cirkeln ska behandla natur, näringsliv, historia, kultur (konst, musik, måleri arkitektur) och religion.

Normalpris 695:-, men för medlemmar i FNSiN och Föreningen Norden 595:-.

Plats: Troligen Norden i Fokus.

Resa till Litauen – diskussionsmöte

Torsdagen den 10 februari klockan 18.15
Norden i fokus, Hantverkargatan 33

Under det senaste året har tankar på en föreningsresa till Litauen förekommit inom FNSiN. Vi har haft ett par föredrag om Litauen och några av oss har tagit vara på idéer som dykt upp från medlemmar och andra. Några riktlinjer har tagit form. Vi tänker oss en veckolång resa till sommaren med betoning på natur och miljö men inte utan inslag av kultur och samhälle. Besök hos någon miljöorganisation och naturvårdsmyndighet, kanske en universitetsinstitution, finns med på önskelistan. Vilnius, Kaunas, Klaipėda och Kurilska näset ter sig som självklara anhalter. Det har dykt upp önskemål om att göra en avstickare till Kaliningrad - och om tiden inte

räcker till allt så kan ju den som önskar förlänga resan. Vi siktar på inkvartering i vandrarhem eller enklare hotell. Vi håller på att samla på oss information och utveckla kontakter. Vid det här tillfället kan vi berätta mer för dem som är intresserad av att delta i resan. I skrivande stund är tidpunkten inte bestämd men mitt i juni eller tidigt i augusti är ett par förslag. Du kan själv påverka både tid och uppläggning genom att höra av dig i god tid.

Kontakta alltså gärna någon av oss:

Erik Elvers, e.elvers@bredband.net, 08-85 84 88

Berit Goldstein: berit.goldstein@zeta.telenordia.se, 08-82 56 25

Anders Schaerström, anders.schaerstrom@telia.com, 08-758 30 03

Bland samer, nybyggare och smittkoppor

Tisdag den 22 februari kl 18.00

Norden i Fokus Hantverkargatan 33

Vad hände egentligen med samerna sett ur ett mänskligt perspektiv när Sverige koloniserade sameland, tvångsflyttade och delade upp det samiska folket? Samiskan Victoria G Harnesk botaniserar i antologin "Befolkning och bosättning i norr". I boken presenteras aktuell forskning sammanställd av Patrik Lantto och Peter Sköld vid Umeå Universitet. Hur påverkar kulturella skillnader människors liv när det gäller giftermål, sjukdomar, tro- och verklighetsuppfattning, försörjning och levnadssätt? Genom ett axplock i artiklarna utgår vi ifrån äldre samisk historia, samernas rättsskamp och vad som sker när två skilda kulturer möts i ett område.

Mer om Victoria G Harnesk:

<http://www.vhjojk.se/main.htm>

Föranmälan **senast den 8 februari** till Studieförbundet Vuxenskolan 08- 693 03 90.

Pris: 50:-. (40:- för medlemmar i FNSiN och Föreningen Norden). Samarrangemang med Norden i Fokus och Vuxenskolan.

Vårmöte

Tisdag den 15 mars, klockan 18.15

Norden i Fokus, Hantverkargatan 33,

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie medlemsmöte (vårmöte) på ovan angivna tid och plats.

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2. Fastställande av röstlängd
3. Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från höstmötet den 23 november 2004
6. Verksamhetsberättelse för 2004
7. Resultat- och balansräkning för 2004
8. Revisionsberättelse för 2004
9. Fastställande av balansräkning
10. Fråga om ansvarsfrihet för 2004 års styrelse
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före vårmötet)
12. Ev fyllnadsval till funktionärsposter
13. Information om samarbete med andra föreningar
14. Övriga frågor

Direkt efter vårmötet - dvs ca kl 19 -

Späckhuggare i Tysfjorden

"Vinden slog mot fjällsidorna och studsade ut mot fjorden. I takt med vinden gick fenor upp och fenor ner. Stora fenor och större fenor, raka fenor och böjda fenor, ryggfenor och stjärtfenor..."

I början av november gjorde några föreningsmedlemmar med Owe Lundin i spetsen en resa till Tysfjorden i norra Norge för att skåda späckhuggare. Planer finns på en liknande resa i höst.

Reserapport och bilder.

För freden och rösträtten - Kvinnorna och den svensk-norska unionens sista dagar

Tisdag 5 april kl 18.00

Norden i Fokus Hantverkargatan 33

År 1905 splittrades den svensk-norska unionen under dramatiska former. Känslorna var mycket upprörda och hotet om krig hängde i luften. Kvinnorna drev frågor om patriotism, fred och jämlikhet både offentligt och genom mullvadsarbete. Med på den historiska scenen år 1905 fanns personligheter som Ellen Key, drottning Sophia, Selma Lagerlöf och Alice Tegnér.

Historikern *Inger Hammar* berättar om vilken betydelse kvinnorna hade i den process som ledde fram till en fredlig lösning. Att titta på kvinnornas roll ger viktiga pusselbitar som sällan lyfts fram i övrig forskning kring unionsupplösningen.

Sista anmälningdag 22 mars till Sigyn Rehn,

Studieförbundet Vuxenskolan, tfn 693 03 92

Pris: 50:-. (40:- för medlemmar i FNSiN och Föreningen Norden). Samarrangemang med Norden i Fokus och Vuxenskolan

Sångsvanar vid Tysslingen

en lördag eller söndag i slutet av mars / början av april
I fjol besökte en grupp från FNSiN sjön Tysslingen strax väster om Örebro 21 mars och fick uppleva de 3500 sångsvanorna som vistades där. Finns tillräckligt intresse gör vi om resan i år. Exakt dag kan inte sägas i förväg utan vi följer hur antalet fåglar utvecklas och får med kort varsel (det rör sig om två veckor som är höjdsäsongen). Anmäl intresse, och om du har bil och kan ta passagerare, till Erik Elvers, tfn 08-858488, e-måle e.elvers@bredband.net, själv har jag min bil avställd till början av april.

På spåret till spåren - skidåkning

Vi har i många år haft skidåkning i skogarna nordost om Stockholm på programmet. Ibland har det faktiskt hänt att vi lyckats komma ut i spåret och det har blivit stärkande upplevelser i friskt luft och skön natur. Men vintrarna har varit synnerligen oberäkneliga och man kan inte flera veckor i förväg vara säker på om det över huvud taget kommer att finnas tillräckligt med snö att åka på. Därför känns det alltför vanskligt att sätta ut ett särskilt datum i programmet.

Tanken är i alla fall att vi ses en lördag eller söndag förmiddag vid någon av Roslagsbanans hållplatser och sedan tar vara på den ljusa delen av dagen ute i skogarna.

Hör av dig till mig om du känner dig lockad så försöker vi samordna oss, när föret är gott.

Anders Schærström tfn 08-758 30 03 (b),

anders.schaerstrom@telia.com

I NÄSTA NOS:

Den traditionella kvällsvandringen i Ulriksdals slottspark senare delen av april: (har vi tur är ugglan hemma!)

En helg på Sörmlandsleden april/maj

Orrspel vid Vattgruvmossen? om intresse finns skulle vi kunna gå en helg i april/maj på Sörmlandsleden, från Mölnbo via Vattgruvmossen till Järna. Vid mossen finns chans att höra orren spela och tranan ropa. Ca 7 km vandring vardera dagen. Om du är intresserad eller har synpunkter på helg hör av dig redan nu till Erik Elvers, tfn 08-858488, e-måle e.elvers@bredband.net, så kommer notis i NOS för andra kvartalet.

Resa i Balticum?

Första veckan i maj eller under sommaren

Vi hade en puff i förra NOS för resa i något eller några av de baltiska staterna och intresse har anmälts både för cykling i Estland och/eller Lettland eller för en resa till Litauen (mycket eventuellt kombinerad med besök i Vitryssland och/eller Kalinigradenklaven om möjlighet finns!). Är du lockad - hör av dig till Erik Elvers (e.elvers@bredband.net eller tfn 08-858488 (b)).

runstensborstning början av juni:

FNSiN är fadder för stenen i Karlbergs slottspark och vi pysslar om den efter arbetet en dag i början av sommaren.

FÖRSOMMARRESA TILL GOTSKA SANDÖN

3 - 6 juni

Annandagen har ju hänryckts ur Pingsthelgen, så år 2005 utnyttjar vi ersättningshelgen vid nationaldagen (6 juni infaller på en måndag) för Sandöresan. Båten går ej på lördagen så vi har inte kunnat fördela utresan på den och fredagen, utan fredag 3 - måndag 6 kan erbjudas.

Ön, Östersjöns mest isolerade, är nationalpark sedan 1963 (en mindre del sedan 1917) p g a det särpräglade dynlandskapet. Ön är 30 km² stor och har en omkrets av ca 30 km, huvudsakligen öppna sandstränder. Öns inre är täckt av tallskog med mindre lövskogsområden och några ängen. Ganska god chans att vi får se svärdsyssla och kanske även rödsyssla. Ett flertal vandringar genomförs under dagarna på ön, bland annat en heldagstur runt den.

Utresa fredag 3 juni ca kl 8.45 från Nynäshamn, åter dit måndag 6 juni ca kl 20.30. Vid hårt väder kan resan uppskjutas eller inställas så att vi blir "inblåsta", dock sällsynt vid denna tid på året.

Övernattning, med priser inkl resa per person i parentes, i tvåbäddsrum (1620), fyrbäddsrum (1400), 18-bäddsförläggning (1270), fast tvåmanstält på trätrall (1270) eller medfört eget tält (1080). Kokhus och vatten finns men all mat måste tas med. Rum och tält tillhandahålls endast odelade, dvs vill t ex 1 person bo i ett 2-personerstält får han/hon betala hela tältet + en resa, kontakta mig för uppgift om kostnad. Vissa rabatter för barn födda 1989-1998 och ännu vissare för dem födda 1999-2005.

Upplysningar lämnas och anmälningar tas emot av Erik Elvers tfn 08-858488 (hem), e-måle e.elvers@bredband.net. Några platser är redan tagna. Dröj inte med anmälan om du är intresserad, särskilt tvåbäddsrummen brukar gå åt fort!

